

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196

Yıl : 12 Sayı : 33 Aralık 2019

Yayın Geliş Tarihi: 30.10.2019 Yayına Kabul Tarihi: 28.12.2019

Araştırma Makalesi

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.640730>

AHMED ŞAH DÜRRANÎ DÖNEMİNDE AFGAN ŞAHLIĞI'NIN HİNDİSTAN SİYASETİ

*Orhan YAZICI**

Öz

İran'da Nadir Şah Afşar'ın 21 Haziran 1747 gecesi öldürülmesini, bölge tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul etmek gerekir. Nadir Şah'ın kapıkulu ocağında görevli Afgan aşiret kuvvetleri, İran'da bulunmalarını gerektiren temel sebep ortadan kalktığından süratle yurtlarına dönmüş ve Ekim 1747'de Kandahar'da bağımsız bir Afgan Şahlığı kurmuşlardır. XVI. yüzyıldan beri Baburlular ve Safevîler arasında bir çekişme sahası olan ve sürekli el değiştiren Kandahar'da kurulan bu devletin başına ise aşiret liderlerinin oylarıyla Ahmed Han seçilmişti. Gazne ve Kâbil'i ele geçirdikten sonra yönünü Hindistan'a çeviren Ahmed Şah, iktidarı süresince dokuz defa Hindistan'a sefer yapmıştı. Bu çalışmamızda Ahmed Şah'ın Hindistan seferlerini ve bunun sebeplerini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Şah Dürranî, Afganistan, Hindistan, Pencâb, Baburlular.

Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/MALATYA
orhan.yazici@inonu.edu.tr

INDIA POLICY OF AFGHAN SHAHDOM DURING THE PERIOD OF AHMED SHAH DURRANİ

Abstract

The murder of Nadir Shah Afshar in Iran on the night of 21 June 1747 should be regarded as a turning point in the history of the region. Afghan tribal forces in Nadir Shah's Kapıkulu Troops quickly returned to their homeland when the main reason for their presence in Iran had disappeared and in October 1747 they established an independent Afghan Shahdom. Ahmed Khan was elected by the votes of tribal leaders as the head of the state that was founded in Kandahar which had been an area of contention between Baburians and Safavids since the XVI th century and has been changing hands. After capturing Ghazna and Kabul establishing the unity of the country, Ahmed Shah made nine military expeditions to India during his reign. In this study, we tried to reveal Ahmed Shah's campaigns to India and the reasons of them.

Keywords: Ahmed Shah Durrani, Afghanistan, India, Punjab, Baburids.

1. GİRİŞ

Nadir Şah Afşar'ın 1747 yılında öldürülmesinden sonra ortaya çıkan siyasi tablo İran ve mücavir bölgeler için oldukça sıkıntılı bir dönemin başlangıcına işaret etti. İran'ın merkezinde Afşarlar, Kaçarlar ve Zendîler arasında başlayan hâkimiyet mücadelesi bu ülkeyi istikrarsızlığa sürüklerken özellikle Hindistan sınırında yer alan bölgelerde büyük bir otorite boşluğu meydana gelmişti. Nadir Şah'ın ordusunda önemli görevler üstlenmiş Afgan aşiretleri, bu durumu çok iyi değerlendirmiş ve Kandahar'a dönerek burada topladıkları Loya Jirga¹ (/Büyük Kurultay) ile bağımsız Afgan Şahlığı'nı tesis etmişlerdi. Şah olarak ise oldukça

¹ Türkistan'da "Büyük Kurultay" olarak bilinen ve devlet ile ilgili kararların alındığı Loya Jirga (Büyük Cirke) ile ilgili bkz. M. Jamil Hanifi, (2004), "Colonial Production of Hegemony Thourgh the "Loya Jirga" in Afghanistan", *Iranian Studies XXXVII/2 (June)*, s.316.

genç ve dinamik bir kişiliğe sahip olan Abdalî² aşiretinden Ahmed Han Dürranî³ seçilmişti (Yazıcı, 2003: 35).

Ahmed Han, 1738'de Nadir Şah'ın Kandahar'ı ele geçirmesinden sonra İran ordusuna katılmış, sırasıyla emir erliği, sandukbaşılık ve yasavulluk görevlerini ifa ettikten sonra haremi korumakla görevlendirilen dört bin kişilik Afgan kuvvetlerinin komutanlığına yükseltilmişti (Feyz Muhammed, 1372:11). Bu görevlerde bulunurken Nadir Şah ile birlikte Hindistan seferine katılmış, ayrıca Azerbaycan, Gürcistan ve Irak-ı Acem seferlerinde Ruslara ve Türklere karşı savaşmıştı. Yetenekleri sebebiyle sık sık Nadir Şah tarafından övülen Ahmed Han'ın Afganlar arasındaki mevkisi oldukça yüksekti. O sebeple Loya Jirga'da büyük tartışmalardan sonra Şahlığa Ahmed Han seçilmişti (Ali Kuli Mirza, 1376: 35).

2. AHMED ŞAH'IN HİNDİSTAN SEFERLERİ

Kandahar'da yapılan törenle tahta oturan Ahmed Şah'ın başlangıçta işi oldukça zordu. Çünkü Kandahar'da o tarihe kadar bir türlü bir araya gelemeyen ve merkezî bir devlet çatısı altında birleşemeyen Afgan aşiretlerini bir ideal etrafında toplamak başlı başına bir meseleydi. Ancak Ahmed Şah, kısa süre içerisinde Kandahar'da birliği sağlamayı başardı. Bunda şüphesiz o sırada Nadir Şah adına Pencâb, Lahor ve Kâbil civarından toplanan ve üç bin deve ile taşınan

² Ahmed Şah'ın doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, kaynakların büyük bir kısmı onun, 1722'de Herat veya sürgünde buldukları Multan'da doğduğunu yazar. Ahmed Han'ın babası bir dönem Herat valiliği de yapmış olan Abdalî kabilesinin Sadozay kolundan Muhammed Zaman Han'dır. Annesi ise Alikozayların ileri gelenlerinden Abdulgani Han'ın kız kardeşi Zergüne Hanımdır. Bkz. Molla Feyz Muhammed Kâtib Hazara,(1372), *Sirâcü't-tevârih I*, (Nşr. M.İ. Şeriatî), Müessesese-i Mütâlaât ve İntişârât-ı Belh, Tahrân, s.11.

³ Cirke'de "Şah" seçiminden sonra yapılan törende Pir Sabır Şah, elindeki bir avuç buğdayı Ahmed Han'ın başına saçmış ve "şimdi sen padişah-ı dürr-i dürran (inciler incisi olan padişahsın)şın" demişti. Bu andan itibaren Ahmed Şah Abdalî "Dürranî" ismiyle anılmaya başlandı. Bu tarihten sonra Abdalî aşiretine de "Dürranî" adı verildi. Bkz. Feyz Muhammed, 1372: 12.

vergileri İran'a götürmek üzere Kandahar'a ulaşan kervana el konulmasının da büyük rolü vardı. Ahmed Şah daha iktidarının ilk gününde değerli kumaşlar, taşlar ve iki buçuk kurûr rupiden oluşan büyük bir servete el koymuş ve bu paranın tamamını aşiret liderlerine taksim ederek onları kendisine bağlamayı bilmişti (Bayur, 1987:102). Ahmed Şah, bundan sonra fetih hareketlerine girişti ve önce Gazne ve Kâbil'i, ardından da Peşaver'i ele geçirerek yeni kurulan şahlığın sınırlarını Sind nehrinin batı kıyılarına kadar uzattı. Böylece Baburluların kuzeydeki en önemli eyaleti olan Pencâb ile komşu oldu (Dames,1992:205).

Bu dönemde Baburluların içinde bulunduğu durum hiç iç açıcı değildi. Nadir Şah Avşar'ın 1739'da Hindistan'a yapmış olduğu sefer sonucunda Dehli Sarayı'nın otoritesi oldukça zayıflamış, merkeze bağlı eyaletlerin idarecileri başlarına buyruk hareket etmeye başlamıştı. Özellikle Dekken ve Bengal valilerinin bağımsız bir vaziyette İngiliz ve Fransızlarla siyasî ve ticarî anlaşmalar yapması, Dehli'nin içine düştüğü durumu gözler önüne seriyordu. Pencâb'da ise zemindarlar arasında müthiş bir iktidar kavgası vardı. O yüzden bölge kuzeyden gelebilecek her türlü tehdide açıktı. İşte böyle bir dönemde Pencâb sınırlarına ulaşan Ahmed Şah'ın ilk hedefi, kendisinden önceki fatihler gibi Hindistan oldu.

Ahmed Şah'ın henüz iktidarının ilk günlerinde Hindistan'ı hedef seçmesinin altında yatan sebepler nelerdi? Bu sorunun cevabı, aslında Gazne, Kâbil ve Herat'ta geçmişte hâkimiyet tesis eden güçlerin ortak hafızasında yer alıyordu. Kuşanların, Akhunların, Gaznelilerin, Timurluların ve Baburluların Hindistan'a olan ilgisi tarih sayfalarında oldukça önemli yer tutmaktaydı. Dağlık bir ülke olan Afganistan'da gelişen siyasî güçler, Hindistan gibi dünyanın en çok servet biriktiren coğrafyasına otoritelerini yaymak için peş peşe seferler tertip etmiş, hatta bu büyük ülkenin kuzeyinde güçlü devletler tesis etmişlerdi.

Yeni kurulan Afgan Şahlığı'nın da Hindistan ile ilgili güçlü bir hafızaya sahip olduğunu görüyoruz. Ahmed Şah, Afgan ordusunun 14 Ocak 1761'de

Marathaları ezdiği Panipat savaşından sonra hem bu büyük zaferin müjdesini vermek, hem de İran'daki Kızılbaşlara karşı Osmanlı Devleti'yle ittifak yapmak amacıyla III. Mustafa'ya yazmış olduğu mektubunda⁴ Hindistan'a yönelmesinin sebeplerini şöyle izah etmekteydi;

"...Böylece o (Ahmed Şah) uğurlu tahta geçti. Allah'ın bu büyük atıyye ve hediyesinin şükrünü yerine getirdi ve İran'ı dolaşarak bu geniş memleketteki kötü adamları uslandırmaya karar verdi. Ulu Afgan ilinin ileri gelen adamları kararını öğrenerek huzuruna geldiler... 'Hindistan memleketi yeryüzündeki diğer bütün memleketlerden daha geniştir ve bu sonsuz, eşsiz memleketin saltanatı Emir Timur-ı Sahibkiran'ın hurucuna kadar Afgan'ın şanlı ve yüksek reislerine bağlı idi. Behlül, İskender, Firuz Şah, Şir Şah, İbrahim Şah ve başkaları gibi bu ulu ilden yirmi dokuz kişi Hindistan'ı büyük bir kudretle idare ettiler. Şan ve şöhretle adlarını zamanın sahifelerine naksettirdiler. Bu sebeple ilk önce bize miras kalan bu saltanatı ıslah etmeli, bilahare Şah'a göre gidilmesi gereken her yere gitmelidir' dediler" (Bayur, 1948: 426).

Yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere büyük bir tarih şuuru na sahip olan Ahmed Şah, Hindistan'da hâkimiyet tesis eden Ludî ve Surî hanedanlıklarının

⁴ Ahmed Şah Abdalî'nin Osmanlı Sultanı III. Mustafa'ya yazmış olduğu "İran ve Hindistan taraflarını zir-i dest-i hükümetine aldıktan sonra halen Kandeher'da ikamet üzere olan Afgan Ahmed Şah'ın Bağdat tarafına üç nefer sefir ile irsal olunup Bağdat Valisi tarafından Canib-i Hümâyûn-ı Hazret-i Cihandari'ye varid olan Farisi nâmenin suretidir" başlığını ve 7 Cemaziye'l-evvel 1176 tarihini taşıyan mektup, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Name-i Hümâyûn Defteri VIII/4, s. 460-481'de kayıtlıdır. Mektubun Türkçe tercümesi aynı defter, s.481-484'te, yine bir kopyası da Name-i Hümâyûn Defteri III, s. 86-91'de yer almaktadır. Necati Lugal'ın Farsçadan Türkçeye tercümesini yaptığı bu mektubun değerlendirmesi, Yusuf Hikmet Bayur tarafından yayınlanmıştır. [Bkz. Yusuf Hikmet Bayur, "Nadir Şah Avşar'ın Ölümünden Sonra Osmanlı Devleti'ni İran'ı İstilaya Kışkırtmak İçin Yapılan İki Deneme", *Bellefen*, XII/46, (Nisan 1948), Ankara 1948, s.403-469]. Biz bu çalışmamızda mektubun Name-i Hümâyûn Defteri'ndeki sureti elimizde olmakla beraber, Y. H. Bayur'un çalışmasındaki tercümeyle esas aldık. Ayrıca bu mektup ile ilgili bkz. Gulam Ceylanî Celalî, *Name-i âli-hazret Ahmed Şah Baba be nam-ı âli-hazret Sultan Mustafa Salis Osmanî*, Kâbil 1964.

varlığından haberdar bir şekilde Hindistan'ın kendilerine onlardan miras kaldığını düşünmekteydi.

Ahmed Şah mektubunun devam eden satırlarında;

"...Hindistan cihetinden de 'Ora sultanlarının ahvalinde umumî bir zafiyet hâkimdir, kâfirler her tarafa inat ve kibirle başkaldırdılar, her tarafı muhasara ettiler, herkese musallat oluyorlar, hatta padişahı da kuşattılar, devlet erkânına ve emirlere karşı cebir ve şiddetle muamele ediyorlar' gibi birçok haberler geliyordu. Benim doğru düşüncem bu mücadelecî kâfirlere karşı koymanın, onların habîs köklerini, muhafazaya mecbur oldukları (olduğumuz) bu yerlerden söküp atmanın gayet yerinde bir iş olacağı ve bu isyankâr kâfirleri İslahın İran ve Türkistan'daki şerirleri bastırmaktan daha elzem ve ehemmiyetli olduğunu gösterdi. İlk düşüncemin tatbikini başka bir zamana bırakarak dünyayı dolaşan atımın dizginini Hindistan'a çevirdim" demektedir (Bayur, 1948:427).

Ahmed Şah, bu sözleriyle Sih ve Marathaların Baburlular üzerindeki baskısını ima ederek, Hindistan'daki Müslümanların hamiliğinin de –geçmişte Gazneli Mahmud'un Hindistan seferlerinde görüldüğü gibi- kendilerine verildiğini ileri sürmekteydi. Görüldüğü üzere Ahmed Şah, mektubunda Hindistan'a yönelmesinin sebeplerini millî ve dinî hislere atfetmekte, dolayısıyla Hindistan siyasetini meşru gerekçelere dayandırmaktadır. O sebeple iktidarı boyunca dokuz defa Hindistan seferine çıkarak Gazneli Sultan Mahmud'dan sonra en çok Hindistan seferine çıkan hükümdar olmuştur. Ancak geçmişte Hindistan'a yapılan seferlerin arkasında yatan sebeplerin sadece millî ve dinî hisler olmadığını, aynı zamanda iktisadî sebeplerin de önemli olduğunu biliyoruz. Hindistan alt kıtasının, en eski çağlardan beri ziraat ve sanayide büyük bir zenginliğe sahip olduğu ve kısa sürede büyük servetler biriktirdiği herkesin malumudur. O sebeple eskiçağda İranlılar, Makedonyalılar ve Türkler aşılması güç dağlardan ve geçitlerden geçerek bu ülkeye girmişlerdi. Ortaçağda İslâm

orduları, Gazneliler ve Timurlular aynı yollardan geçtiler. Yeniçağda Hindistan'ın büyüdüğü adı, Portekizlileri, Fransızları ve İngilizleri peş peşe bu ülkenin kıyılarına getirdi. Her gelen müstevlinin birer siyasî veya dinî sebebi vardı, ancak işin aslı muhteşem zenginlikleri ele geçirmek veya ticarî imtiyazlar elde etmektir.

Ahmed Şah Hindistan'ın zenginliğine ve burada biriken servete, henüz on sekiz yaşında iken Nadir Şah'ın ordusuyla birlikte Hindistan seferine katıldığında şahit olmuştu. 9 Mart 1739'da Muhammed Şah'ı mağlup ederek Dehli'yi ele geçiren Nadir Şah, buradan İran'a başta taht-ı tavus olmak üzere, altın, gümüş, mücevher ve her türlü değerli Hind kumaşlarından oluşan muazzam ganimet ve hediyelerle dönmüştü. Öyle ki Nadir Şah'ın elde ettiği ganimeti kayda geçiren muhasebeciler sayımda aciz kalmışlardı (Esterabadi, 1377:328). Nadir Şah'ın ordusunun Lahor ve Dehli'den yağmaladığı hazinenin ihtişamı, bütün İran, Horosan ve Türkistan'da dillere destan olmuştu. Ayrıca elde edilen bu hazinenin yanında Nadir Şah'ın Çahar Mahal (Siyalküt, Evrengabâd, Gücerat ve Pasrur) gibi oldukça yüksek vergi gelirine sahip bir bölgeyi yıllık vergiye bağlaması, İran'ı iktisadî yönden rahatlatmış, Ruslar ve Osmanlılarla yapılan savaşlarda önemli bir gelir kapısı olmuştu.

Nadir Şah'ın yanında yetişen Ahmed Şah'ın Hindistan siyasetinde de iktisadî sebeplerin oldukça önemli olduğu gözden kaçmamaktadır. Meselâ daha şahılgın kurulduğu ilk aylarda Peşaver'den hareket eden on sekiz bin kişilik Afgan ordusu, Pencâb'a girmiş ve Şah Navaz Han'ın idaresindeki Lahor'u 12 Ocak 1748'de ele geçirmişti. Lahor'dan elde edilen ganimet muazzamdı. Otuz lek rupiye ilaveten otuz beş yılda biriktirilen servete el konulmuş, çok sayıda taşınabilir hafif top, ateşli silah ve altı bin civarında binek hayvanı Afgan ordusunun eline geçmişti. Lahor'un ele geçirilmesinden sonra Ahmed Şah'ın ordusu otuz bin kişiye ulaşmıştı (Feyz Muhammed, 1372:15). Asker sayısının

artmasında şüphesiz Hindistan seferinin nimetlerinden faydalanmak isteyen sınırdaki aşiret kuvvetlerinin payı büyüktü.

Lahor'dan sonra ileri harekâtına devam ederek 3 Mart 1848'de Sirhind'e giren Ahmed Şah'ın amacı, Dehli'yi ele geçirmek ve Nadir Şah zamanında yapılan anlaşmaların kendisiyle de yapılmasını temin etmektir. Böylece Afganistan'daki yerini sağlamlaştıracak ve Hindistan'dan gelecek düzenli vergilerle aşiret kuvvetlerini etrafında toplayabilecekti. Çünkü uzun süreden beri kâh İsfahan, kâh Dehli'nin hâkimiyetini tanımak zorunda kalan ve aşiret düzeninde yaşayan kabileler üzerinde hâkimiyet kurmak ancak düzenli gelirlerle mümkün olabilirdi. Ancak Kandahar'dan gelen isyan haberi, bu seferi sonuçsuz bırakmış, Ahmed Şah Kandahar'daki isyanı bastırdıktan hemen sonra 1748 yılı sonunda ikinci Hindistan seferine çıkmıştı (Gülistani, 1344:91).

Ahmed Şah'ın bu kadar acele etmesinin sebebi görünürde Dehli Sultanı Muhammed Şah'ın 15 Nisan 1848'de ölmesi ve yerine oğlu Şehzade Ahmed'in geçmesiydi. Yeni Şah, Afganlara karşı Hindistan'ın kuzeyinde yeni tedbirler almıştı (Haig, 1937:373). Oysa Ahmed Şah, III. Mustafa'ya yazmış olduğu mektubunda Pencâb'a girmesinin asıl sebebini şu sözlerle ifade ediyordu:

"...Pencâb'a gittim ve öğrendim ki bu memleket Bengal, Malva ve Gücerat'tan daha mahsuldar ve daha mamurdur. Hindistan'daki Sultanlar idareyi gevşettikleri gündün beri de buradaki servet ve şevket sahibi racalar, devlet mutemedlerine bağ ve haraç kabilinden hiçbir şey vermiyorlardı. Orada kimseye itaat etmeyen müstakilen hüküm süren bir hükümdar vardı. Eski Hindistan vezirinin oğlu Turanlı Mir Menu mezkûr mahalleri zorla hükmü altına almış cesur yüz bine yakın süvariler, kuvvetli piyadeler, ateş yağdıran, yıldırımlar saçan toplar ve dağ gibi fillerle kafası karma karışık düşünceler ve gurur buharile dopdolu bir halde Lahor saltanatının tahtına oturmuş, hüküm sürüyor; teshir

ipini de Keşmir ve Multan valilerinin boynuna atmış, kibir ve gurur sarayında "Saltanat kimindir" davulunu çaldırıyordu." (Bayur vd., 1948:427).

Görüldüğü gibi Ahmed Şah, Baburlulara oldukça zayıf bağlarla bağlı olan bu zengin bölgenin gelirlerine el koymak amacıyla olduğunu saklamamaktadır. Afgan ordusunun bu kadar kısa süre içerisinde bir daha Hindistan'a sefer yapamayacağını düşünen Pencâb zemindarı Muinü'l-mülk (Mir Menu), hızla Lahor üzerine yürüyen Afgan ordusunun bu harekâtına karşı koyamayacağını anlamış ve Ahmed Şah ile anlaşmanın yollarını aramıştı. Taraflar Çahar Mahal'in yıllık 14 lek rupi tutan gelirinin Afgan Şahlığı'na bırakılması şartıyla anlaştilar (Muhammed Aslam, 1990:166). Bu anlaşma Nadir Şah zamanındaki anlaşmanın bir tekrarıydı. Anlaşmanın Dehli Sultanı Ahmed Şah tarafından da imzalanmasından sonra Afgan ordusu Multan üzerinden Kandahar'a çekildi (Singh, 1959:77).

Ahmed Şah, peş peşe çıktığı iki Hindistan seferinden Dehli'ye inmeden muazzam ganimet elde ettiği gibi, daha önce Nadir Şah'a gönderilen Çahar Mahal'in yıllık vergisine de el koymuştu. Bu başarı ona Afganistan'da hâkimiyetini perçinleme imkânı verdi. O sebeple zaman kaybetmeden 1749 baharında Herat'ı ele geçirdi, ardından Horasan ve Türkistan seferlerine çıkarak ülkenin kuzey ve batısında yer alan toprakları sınırlarına dâhil etti (Feyz Muhammed, 1372:19-21).

Ahmed Şah, iki yıllık Horasan ve Türkistan seferinden sonra yönünü bir kez daha Hindistan'a çevirdi. Çünkü 1749 yılında yapılan anlaşma gereğince ödenmesi gereken Çahar Mahal'in vergileri, çok cüzî bir meblağın dışında, ödenmemişti. Muinü'l-mülk'den iki yıllık verginin ödenmesini isteyen Ahmed Şah, herhangi bir netice alamayınca bir kez daha Kâbil üzerinden Pencâb'a yürüdü. 4 Aralık 1751'de Vezirabâd'da karargâhını kuran Ahmed Şah, Lahor zemindarı Muinü'l-mülk'e yazmış olduğu mektubunda sadece Çahar Mahal'in vergisinin gönderilmesini istiyordu (Sing, 1959: 104). Ancak Ahmed Şah'ın bu talebi

Muinü'l-mülk tarafından dikkate alınmadı. Bunun üzerine Afgan ordusu, Ocak 1752'de oldukça sakin akan Ravi'yi Gazipur'dan geçerek Lahor önlerine geldi. Muinü'l-mülk, Ahmed Şah'ın isteklerini geri çevirdiği gibi savaş hazırlıklarını tamamlayarak savunmaya geçti. Her iki tarafın öncü kuvvetleri üç ay boyunca karşılıklı hücumlarla birbirlerini yıprattılar. Nihayet 6 Mart 1752 sabahı iki ordu karşı karşıya geldi. Gün boyunca devam eden çok kanlı çarpışmalardan sonra Afgan ordusu büyük bir zafer elde ederken Muinü'l-mülk kaleye çekilerek tahkimata başladı. Bunun üzerine Ahmed Şah, Muinü'l-mülk'e elçi göndererek kaleyi tahkimden vazgeçmesini, daha önceden yapılan anlaşmaya riayet ederek taahhüt edilen paranın ödenmesini istedi (Singh vd., 1959:119).

Bunun üzerine Muinü'l-mülk bizzat Ahmed Şah'ın karargâhına gelerek üç gün boyunca onun misafiri oldu. Yapılan görüşmeler sonunda Lahor'un yağmalanmaması, Dehli'ye bir sefer yapılmaması, buna karşılık savaş tazminatı olarak otuz lek rupinin Ahmed Şah'a ödenmesi ve Çahar Mahal'in vergilerinin Kâbil'e gönderilmesine devam edilmesi konusunda anlaşıldılar. Bunlara ilaveten Lahor ve Multan'ın çevresiyle birlikte Afgan Şahlığı'na ait olduğu, Muinü'l-mülk'ün bu bölgelerin idarecisi olarak görevine devam edeceği, bu yerlerin iç idaresine hiçbir surette müdahale edilmeyeceği ve fazla gelirin Kâbil'e gönderileceği konusunda anlaşıldılar. Ahmed Şah, anlaşmanın Dehli Sultanlığı tarafından da tasdik edilmesi üzerine 22 Nisan 1752'de Kandahar'a döndü (Gubar, 1374:364).

Ahmed Şah, ilk iki Hindistan seferinde olduğu gibi üçüncüsünde de Hindistan'ın en önemli gelir kapılarında biri olan Pencâb ve çevresinin gelirlerine el koymak maksadındaydı. Ancak bu defa yaptığı anlaşmayla bölgeyi hüküm-i idaresi altına almış oluyordu. Ahmed Şah'ın Pencâb'ın idaresine ve gelirlerine el koyması, bölgede dengeleri değiştirdi. Afgan ordusunun Kandahar'a çekilmesiyle birlikte ortaya çıkan otorite boşluğundan istifade etmek isteyen Sihler kısa süre

içerisinde pek çok yeri yağmaladı. Onları takip eden Müinü'l-mülk ise bir çatışmada öldürüldü (Feyz Muhammed, 1372:22). Bu olay Dehli ile Kandahar arasında yetki tartışmalarını da beraberinde getirdi. Dehli Sultanı Ahmed Şah, oğlu Şehzâde Mahmud'u Lahor'a vali tayin etti. Bu olay dördüncü Hindistan seferinin önünü açan en önemli mesele oldu. Çünkü Ahmed Şah Dürranî, Afgan Şahlığı'nın en önemli gelir kapısı olan Pencâb ve çevresi üzerindeki hâkimiyetinden vazgeçmek niyetinde değildi. O sebeple hemen elçilerini göndererek, Müinü'l-mülk'ün çocuk yaştaki oğlunu Pencâb valisi, annesini ise naipliğe tayin etti (Fetheng, 1371:133).

Bu sırada Dehli'de emirü'l-ümera II. Gaziü'd-din Han, Ahmed Şah'ı tahttan indirip, yerine Cihangir Şah'ın oğlu Azizü'd-din'i II. Alemgir unvanıyla tahta çıkarmış, kendisi de vezir-i azam olmuştu (Beveridge, 1858:403). II. Gaziü'd-din, Dehli'deki yerini sağlamlaştırdıktan sonra Pencâb'ın idaresini ele geçirmek için Dekken'de oldukça güçlenmiş bulunan Marathalardan yardım istemişti. Sihlerin Kuzey Hindistan'da güçlenmesinden sonra, Marthaların da kuzeye yönelmesi Ahmed Şah'ın en son isteyeceği şeydi. O sebeple Ahmed Şah, Pencâb'da yeni düzenlemeler yapmak üzere bir kez daha Hindistan seferine çıktı. 15 Kasım 1756'da Hindistan'a doğru yola çıkan Afgan ordusuna karşı herhangi bir mukavemet olmadı. 20 Aralık 1756'da Lahor'a ulaşan Ahmed Şah'ın bu defa hedefinde doğrudan Dehli vardı (Haig, 1937:438).

10 Ocak 1757'de Sütleç'ten geçerek, Panipat'a giren Ahmed Şah, Dehli sarayının seferi engelleme girişimlerine itibar etmeyerek hızlı bir yürüyüşle Camunna nehrinden geçip Duâb'a girdi. 23 Ocak 1757'de Afgan ordusunun Dehli önlerine gelmesi ve şehri kuşatma altına alması başkentte infial yarattı. Başta II. Alemgir olmak üzere devletin bütün ileri gelenleri, savaştıkları güçleri olmadığı için huzura gelip biat etmekten başka çare bulamadılar (Sykes, 1940:358).

27 Ocak 1757'de Afgan karargâhına ziyaret eden II. Alemgir'i karargâhın dışında karşılayan Ahmed Şah, onu kendi tahtının yanında kurduduğu ikinci tahta oturttu. Eşine az rastlanır bir misafirperverlik gösterdiği II. Alemgir'e "*Hindistan imparatorluğunun tahtı sana uğurlu olsun kardeşim. Ben sadece sana birkaç gün misafir olacağım.*" diyerek Hindistan tahtında gözünün olmadığını ve en kısa süre içerisinde Afganistan'a geri döneceğini bildirdi (Feyz Muhammed, 1372:24). Ahmed Şah'ın Dehli tahtını işgal etmeyip, Kandahar'a dönmek istemesinin altında yatan sebep, Hindistan'ın iklimi ve demografik yapısından kaynaklanıyordu.

Ahmed Şah, 28 Ocak Cuma günü Dehli şehrine girdi. II. Alemgir onu Fatihpurî Camiinde karşıladı ve şehre girişini müjdeleyen top atışları yapıldı. O gün bütün camilerde Ahmed Şah adına hutbe okundu ve sikke kesildi (Singh, 1959:161 vd.). Aynı gün, II. Alemgir, Divan-ı Am'da Şah'ı ziyaret etti. Burada oğlu Şehzâde Timur ile II. Alemgir'in kızı Gevher Efruz Banu Begüm'ün evlilikleri kararlaştırıldı (Haig vd., 1937:438). Sirhind'in bir bölümü çeyiz olarak prensese verilirken, Ahmed Şah da II. Alemgir'in kız kardeşi Saffet Hanım ile evlendi (Ferheng, 1371:134). Bu evlilikler, Türk tarihindeki siyasî evliliklere çok güzel birer örnektir. Böylece Ahmed Şah, II. Alemgir'in hamisi ve Şehzade Timur da Dehli sarayının mirasçısı konumuna yükselmiş oluyordu.

Ahmed Şah, Dehli'de kaldığı süre içerisinde Dehli Sultanlığı üzerinde baskı kuran Maratha ve Catlar üzerine peş peşe başarılı seferler düzenledi. Ancak sıcakların başlamasıyla birlikte orduda başlayan salgın hastalıklar yüzünden Kandahar'a dönme kararı aldı. Bu arada merhum Sultan Muhammed Şah'ın kızı Hazrat Begüm ile de evlenen Ahmed Şah, bu seferden otuz kürûr rupi değerinde ganimet elde etmişti. Yine bu ganimeti fil, deve, katır, öküz ve at arabalarında oluşan toplam yirmi sekiz bin yük hayvanıyla taşıdığı hususu kayıtlıdır. Bunların yanı sıra seksen bin atlı kendilerine ait olan ganimetleri yanlarında taşıyordu.

Yaya askerler paylarına düşen ganimeti sırtlarına yüklenmişti. Bunlara Hazrat Begüm'ün hazinesini ve çeyizini taşıyan iki yüz deve de eklenmelidir (Ferheng vd., 1371:134).

Ahmed Şah 1756 yılında çıktığı dördüncü Hindistan seferinden dönerken, Sirhind, Jallundur, Lahor, Keşmir ve Multan'ın idaresini oğlu Şehzâde Timur'a verirken, naipliğine de Serdar Cihan Han'ı tayin etti. Ahmed Şah, III. Mustafa'ya yazmış olduğu mektubunda Pencâb'daki düzenlemeleri anlatırken: *"...Hindistan padişahına mütegalipilerin zorla aldıkları Pencâb memleketinden hiçbir şey vermedi. Orayı müstakilen idare etti. Tanrı dergâhının bu kulu adı geçen memleketleri onlardan zorla almıştı. Serhind ve Lahor'dan Multan'a kadar olan yerleri kendi aziz oğlu hurşit külâhlı, mansıp sahibi Timur Şah'a bağışladı ve Kandahar'a gitti."* Diyordu (Bayur, 1948:442). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Ahmed Şah Pencâb'ı Afganistan Şahlığı'nın bir parçası olarak görmüş ve Baburluların buradaki tasarruflarını sona erdirmişti. Lahor'a ulaşan Timur Şah, derhal hâkimiyetini tesis etmek üzere bir takım tedbirler aldı. Yeni tayinlerle birlikte Afgan ordusunu şehrin müstahkem bölgelerine yerleştirdi. Emrindeki süvari, yaya ve topçulardan oluşan onbeş bin kişilik Afgan ordusuna, Hindistan'dan da önemli miktarda asker katıldı (Fletcher, 1966:49).

Ahmed Şah'ın Pencâb'ın idaresine el koyması, Baburluların otoritesine vurulan en büyük darbe olmuştu. Bu tarihten itibaren bölgenin güçlü topluluklarından Sihler ve Marathalar güçlerini gittikçe artırdılar. Onları Afgan idaresine karşı harekete geçiren Jullundur zemindarı Adina Beg idi. Nisan 1758'de Adina Beg'in liderliğinde Lahor üzerine yönelen Maratha ve Sihler, çok zorlanmadan Lahor'a girdiler (Feyz Muhammed, 1372:27). Bu birleşik kuvvetler karşısında direnemeyen Şehzade Timur, maiyetiyle birlikte Ravi'yi geçerek Peşaver'e çekildi. Onları takip eden Marathalar da Peşaver önlerine kadar sokuldu (Malleon, 1879:284). Ahmed Şah, Pencâb'ın

kaybına tahammül göstermeyerek beşinci Hindistan seferine çıktı. Otuz bin kişilik Afgan ordusu Bolan geçidinden geçerek 25 Ekim 1759'da Pencâb'a ulaştı. Cihan Han ve Şehzâde Timur burada orduya katıldı (Gubar, 1374:367).

Afgan ordusu, Sihleri ve Marathaları Pencâb'dan sürerek çıkardı. Ahmed Şah Lahor'a girdi ve ordusunu düzenleyerek Dehli üzerine yürüme kararı aldı. Bu kararında Dehli'de vezir Gaziü'd-din'in II. Alemgir'i öldürmesi ve yerine Muhyü'l-milat'ı, Şah II. Cihan adıyla tahta çıkarması etkili olmuştu. Dehli sarayındaki bu değişiklik ve Marathaların gün geçtikçe kuvvetlenmelerini bir tehdit olarak gören Ahmed Şah, Hindistan'daki işleri yoluna koymak ve Pencâb'a yönelecek tehditleri kırmak istiyordu. Beas nehrini geçen Ahmed Şah, 10 Aralık'ta Kizirâbad'da karargâhını kurdu. Bu sırada Dehli yolunu kapatmak üzere Panipat'a yerleşmeye çalışan Marathaları sürerek Dehli'nin hemen kuzeyinde yer alan Barari'de 9 Ocak 1760'ta bozguna uğrattı. Bu zaferden sonra birkaç gün Luni'de dinlenirken, bir kısım Afgan birliği Dehli'ye ulaşarak, dış mahalleleri yağmalamaya başladı (Feyz Muhammed, 1372:28). Marathaların yenilgiye uğratılmasından sonra Dehli'ye gelen Ahmed Şah, II. Cihan'ın tahtta kalmasına izin verirken, kendi veziri Şah Veli Han'ın kardeşi Yakub Ali Han'ı Dehli valiliğine tayin etti. Bu tayin ile Dehli'nin hâkimiyetini de bir anlamda üstlenmiş oluyordu (Singh, 1959:231).

Pencâb hâkimiyeti için tahkim sınırını Sütleç nehrinden başlatmanın büyük bir hata olduğunu çok iyi kavrayan Ahmed Şah, beşinci Hindistan seferinde yeni kararını uygulamaya koydu. Artık, Dehli'nin ötesine geçerek Ganj ve çevresine de hâkim olmak istiyordu. Ancak Marathalar, onun bu düşüncesine izin vermediler. Kuzeye yönelerek bir kez daha Panipat'ta karargâh kurdular (Gubar, 1374:369). Bunun üzerine Ahmed Şah, 20 Ekim 1760'ta Dehli'den ayrılarak kuzeye yöneldi ve 1 Kasım'da Maratha karargâhına sekiz kilometre mesafede kendi karargâhını kurdu. Böylece Ahmed Şah idaresindeki altmış bin kişilik Afgan

ordusu ile Sadashiv Bhau idaresindeki kırk beş bin kişilik Maratha ordusu, Hindistan tarihi açısından oldukça önemli olan Panipat ovasında -1526'da Zahire'd-dîn Muhammed Babûr'un, İbrahim Han Ludî'yi ve 1556'da Ekber'in, Hemu'yu bozguna uğrattığı yerde- karşı karşıya geldi (Smith, 1920:462).

İki ay boyunca Afgan ve Maratha ordularının öncü birlikleri sık sık çatışmalara girdi. Tarihe Üçüncü Panipat savaşı olarak geçen Afgan-Maratha savaşı, 6 Ocak 1761'de Marathaların ateşlediği toplar ve İbrahim Han Gardî idaresindeki sol kanadın hücumu geçmesiyle başladı. Yaklaşık bir hafta süren çatışmalardan sonra Marathaların sol kanadı tamamen çöktürüldü. 14 Ocak 1761 günü Maratha ordusunda başlayan panik havasını da iyi değerlendiren Afgan ordusu, gece yarısına kadar süren meydan savaşında Marathaları tam manasıyla hezimetle uğrattı. Marathalar, savaş meydanında yirmi sekiz binden fazla ölü bırakırken gece soğukunda ölen yaralılar ve takip esnasında öldürülenlerle bu sayı daha da arttı. Savaş meydanında ele geçirilen ganimet muazzamdı. Nakit para ve mücevheratın yanı sıra sayısız deve, fil, at ve diğer mallar Ahmed Şah'ın eline geçmişti (Bayur, 1948:459).

Panipat zaferinden sonra Dehli'ye giren Ahmed Şah, burada Şah II. Cihan'ın yerine II. Alemgir'in oğlu Şah II. Alem'i tahta çıkardı. Vezirlik ve emirü'l-ümeralığa atamalar yaptıktan sonra kendi adına sikke bastırıp, hutbeyi de adına okuttu. Ahmed Şah, Hindistan tahtında yaptığı bu düzenlemeleri III. Mustafa'ya anlatırken, *"...devletin kaidelerini ve nizamlarını mazbut ve müstahkem bir hale koydu. Sultanlar hadikasının yüze himmetli nuru, Şah Âlem'e, ... Hazret-i Alemgir Şah'ın oğluna taç giydirdi. Saltanata düzen ve ihtimam verdi. ...Gürkanlı devlet-i aliyyesinin ayan ve emirlerini eskisi gibi kendi haline bıraktı ve her birisini layık olduğu dereceye yükseltti."* Demektedir (Bayur, 1948:460). Görüldüğü üzere Baburlu Devleti'nin bu dönemde içerisine düştüğü siyâsî istikrarsızlık, ülkenin tamamını dış tehditlere açık hale getirmişti.

Öyle ki, sadece Pencâb hâkimiyetine razı olan Ahmed Şah'ın, Dehli'ye inerek kimin tahta çıkacağına karar vermesi ve adına sikke bastırıp, hutbe okutması, aslında onun Dehli'ye kadar bütün Hindistan'a hâkim olduğunu göstermektedir.

Panipat savaşından sonra Marathaların gücü tamamen kırılmış, böylece Ahmed Şah bütün Hindistan'ı hâkimiyeti altına almıştı. Ancak Afgan Şahı'nın Hindistan'ı idare etmek gibi bir niyeti yoktu. Onun asıl maksadı, Kuzey Hindistan'daki Pencâb ve havalisinin sürekli gelirlerini almak ve Afganistan'daki ahalisini ganimet ile ihya etmektir. Zaten Hindistan'da kalmanın daha çok siyasî bir maceradan başka bir şey olmayacağını da biliyordu. Yine bu kadar büyük bir ülkeyi Kandahar'dan idare etmenin imkânsızlığını da kavramıştı. Şayet buraya hükmetmek isterse, bu büyük ülkede yıllar sürecektir savaşları göze alması gerekecek, bunun yanı sıra bu kıtanın aman vermez iklimiyle de boğuşmak zorunda kalacaktı. Hindistan seferinin uzun sürmesinden dolayı başlayan Afgan ordusundaki huzursuzluklar Şah'ın ülkesine dönmeye karar vermesine sebep oldu. 13 Mart 1761'de elde ettiği ganimetleri yola çıkaran Ahmed Şah, 26 Nisan 1761'de Lahor'a ulaştı ve buradan Peşaver-Kâbil yoluyla Kandahar'a yürüdü (Feyz Muhammed vd., 1372:34).

Beşinci Hindistan seferinden büyük bir zaferle ülkesine dönen Ahmed Şah, bu tarihten sonra dört defa daha Hindistan seferine çıktı. Bu defa onu uğraştıran güç, Pencâb'da Afgan otoritesini tanımayan Sihler oldu. Sihlerin gece baskınları ve yağma hareketleri bölgenin düzenini bozmuştu. O sebeple 3 Mart 1762'de Lahor'a gelen Ahmed Şah, buradan Barnala ve Amritsar üzerine kuvvet sevk ederek Sihleri bozguna uğrattı (Macmunn vd., 1929:71). Ancak Sih tehdidini tamamen ortadan kaldıramadan bölgede yeni atamalar yaparak tekrar Kandahar'a dönmek zorunda kaldı. Bu sırada İran'da Zendîler ve Kaçarlar hâkimiyet mücadelesine girişmiş, Horasan'da Ahmed Şah'a tâbi olan Mirza

Şahruh'u tehdit etmeye başlamışlardı. Afgan Şahlığı'nın batı sınırlarındaki bu hareketlilik, Şah'ın dikkatini bu yöne çevirmesine sebep oldu. Osmanlı Sultanı III. Mustafa'ya İran'a karşı birlikte hareket etme teklifini içeren mektubunu da bu dönemde göndermişti. (*BOA, Name-i Hümâyûn Defteri VIII/4, s.460-481*). Ancak III. Mustafa'nın, Nadir Şah döneminde akdedilen anlaşma gereğince İran ile sulh halinde olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin yapılan anlaşmalara her daim sadık kaldığını bildiren mektubunu alınca, İran seferinden vazgeçti.⁵

Bu dönemde Pencâb'da Sihler bir kez daha harekete geçmiş ve sırasıyla Sirhind, Jallundur, Lahor, Multan ve Dereler bölgesini işgal etmişti. Bu haber üzerine Ahmed Şah, Ekim 1764'te Sihlere karşı yedinci Hindistan seferine çıktı. Lahor, Amritsar ve Jallundur Duab'ında gece baskınlar verip, gündüz ormanlık alanlarda kaybolan Sihleri kovalayan Afgan ordusu kesin bir netice elde edemedi. Bunun üzerine Ahmed Şah, Sih lideri Raca Ala Singh ile anlaşma yoluna giderek onu, yıllık üç buçuk lek rupi vergi karşılığında Sirhind valiliğine tayin etti. Böylece Sihleri kendi liderleri vasıtasıyla Afgan hâkimiyetine bağlamaya çalışmıştı (Ferheng, 1371:142).

Ancak Ahmed Şah'ın bu tedbiri fazla işe yaramadı ve Sihler, onun Kandahar'a dönmesini fırsat bilip 1765 yılı Mart ayı sonunda tekrar harekete geçerek Pencâb'ın tamamına hâkim oldular. (Singh, 1959:308). Ahmed Şah, Şah Veli Han'ın Pencâb'da sürekli otoritelerini zaafa uğratan Sihlerin kökünün kazanması gerektiğine dair sözleri üzerine Kasım 1766'da sekizinci defa Pencâb üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Şah'ın bu dönemde Hindistan'a inmesini gerektiren bir başka sebep de Bengal valisi Mir Kasım'ın İngilizler tarafından Mürsidâbad'da tahttan indirilmesi ve onun Ahmed Şah'tan yardım istemesiydi (Smith, 1920:499).

⁵ III. Mustafa'nın Evasıt-ı Cemaziye'l-evvel 1176 tarihini taşıyan mektubu *BOA, Name-i Hümâyûn Defteri VIII/4, s.485-487*'de kayıtlıdır.

Ahmed Şah'ın Lahor üzerine yürüdüğünü haber alan Sihler, Lahor'u boşaltarak dağlık alanlara çekildiler. Sihlerle bir meydan muharebesi yapma fırsatını yakalayamayan Ahmed Şah, gerek iklim şartları, gerekse Sihlerin büyük bir meydan savaşından kaçarak gece baskınları yapmak suretiyle savaşı bir kör dövüşüne çevirmeleri sebebiyle kesin bir netice alamadan ve Mir Kasım Han'a yardım edemeden, Kandahar'a döndü. Ahmed Şah 1769 yılı başlarında Pencâb'a bir sefer daha yaptı. Ancak ordu içerisinde başlayan huzursuzluk sebebiyle bu seferden de gerekli neticeyi alamadı. Bu onun son Hindistan seferi oldu ve iki yıllık bir hastalık sürecinden sonra elli yaşında iken öldü. (Gülistani, 1344:447).

3. SONUÇ

Asya tarihinde çok sık rastlanmayan bir şekilde seçimle işbaşına gelen Ahmed Şah Dürranî, Gaznelilerden sonra ilk kez Türkistan, İran ve Hindistan'daki hanedanlıklardan bağımsız bir devletin temellerini atmıştı. Karizmatik liderliği ve üstün askerî vasıflarıyla İran, Hindistan ve Türkistan cihetinde çıktığı peş peşe seferlerde büyük zaferler kazanmış ve bölgenin en kudretli devletini meydana getirmişti. Bu dönemde Afganistan'ın sınırları, kuzeyde Ceyhun nehrinden güneyde Hint Okyanusu'na, batıda Horosan'dan doğuda Dekken yaylasına kadar uzanmıştı. Afgan Şahlığı'nın kısa sayılabilecek bir süre içerisinde sınırlarını bu kadar genişletmesi, dikkate şayan bir husustur.

Nadir Şah'ın Hindistan seferinden sonra Baburlu Devleti'nde merkezî otoritenin zayıflamış olmasını ve kuzeyden her türlü tehdiye açık hale gelmesini çok iyi değerlendiren Ahmed Şah, Hindistan'a inmesinin sebebi olarak her ne kadar millî ve dinî sebepleri öne sürse de asıl maksadının iktisadî olduğunu göstermektedir. Bu seferlerde Pencâb'ı hâkimiyeti altına aldığı gibi, Baburlu Devleti'ni vergiye bağlamış, hatta Dehli'de adına hutbe okutup, sikke kestirmek suretiyle Hindistan'a hâkim olmuştur. Ancak onun Hindistan'a yerleşmeyip, her defasında ülkesine geri çekilmesi oldukça önemlidir. Çünkü kendisinden önceki

fatihlerden Hindistan'a yerleşenler, bir müddet sonra bütün savaşı reflekslerini kaybetmiş, Hindistan'ın yerlisi haline gelmişlerdi. Afgan aşiretlerinin yapısını çok iyi bilen Ahmed Şah, Gazneli Mahmud ve Nadir Şah gibi bu ülkeye yerleşmek yerine Hindistan'ı baskı altında tutarak gelirlerinden faydalanmak yoluna gitmiştir.

Burada Ahmed Şah'ın Hindistan siyasetinin Gürkanlılar ve Hindistan tarihi açısından olumsuz yönlerini de zikretmek gerekir. Özellikle Pancâb'ın kaybı ve Dehli'nin iki defa yağmalanmasından sonra Gürkanlıların tamamen inkıraza sürüklendiklerini söylemek mümkündür. Bu otorite boşluğundan istifade eden zemindar ve valilerin başlarına buyruk davranmaları ve iktidar savaşına girişmeleri bu süreci hızlandırmıştır. Öte yandan Maratha, Sih ve Catlar gibi yerel toplulukların güçlerini artırması ve iktidar kavgasına girmeleri, Hindistan'da dengeleri bozmuştur. Ahmed Şah'ın, Panipat'ta Marathaları ezmesi, Sih ve Catlar üzerine peş peşe seferler düzenlemesi, onların da zayıflamalarına sebep olmuş, bir nevi Hindistan'ı savunmasız bırakmıştır. O sebeple bu durumu çok iyi değerlendiren İngilizler, kısa süre içerisinde kıyılardaki hâkimiyetlerini tedricen iç bölgelere ve hatta Hindistan'ın kuzeyine kadar yayma şansına sahip olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ali Kuli Mirza. (1376). *Tarih-i Vakâ-yı ve Sevânih-i Afganistan*, Tahran: Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir.

BOA, *Name-i Hümayun Defteri VIII/4*, s.460-481.

BOA, *Name-i Hümayun Defteri, VIII/4*, s.485-487.

Bayur, Y. H. (1948), "Nadir Şah Avşar'ın Ölümünden Sonra Osmanlı Devleti'ni İran'ı İstilaya Kışkırtmak İçin Yapılan İki Deneme", *Bellekten*, XII/46, (Nisan 1948), Ankara, 403-469.

Bayur, Y.H. (1987), *Hindistan Tarihi III*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Beveridge, H. (1858), *A Comprehensive History of India III*, London: Blackie and Son.

Celâlî, G. C (1964). *Name-i âli-hazret Ahmed Şah Baba be nam-ı âli-hazret Sultan Mustafa Salis Osmanî*, Kâbil.

Ferheng, M. S. (1371), *Afganistan der Penc Karn-ı Ahir I*, İntişârât-ı Dirâhşes, Meşhed.

Ferrier, J. P. (1858). *History of the Afghans*, (trans.William Jesse), John Murray, London.

Fletcher, A. (1966). *Afghanistan*, New York: Cornell University Press.

Gommans, Jos J. L. (1995). *The Rise of the Indo-Afghan Empire, c.1710-1780*, E.J. Brill, New York.

Gubar, G. M. (1374), *Afganistan der Mesir-i Tarih*, Tahran: İntişârât-ı Cumhurî.

Haig, W. (1937). "Ahmad Shah, 'Alamgir II and Shah 'Alam", *The Cambridge History of India: The Mughul Period, IV*, (Ed. Richard Burn), Cambridge, 428-448.

Hanifi, M. J, (2004). "Colonial Production of Hegemony Through the "Loya Jerga" in Afghanistan", *Iranian Studies XXXVII/2 (June)*, 295-322.

- Longworth D. "Ahmed Şah Dürranî", *İ.A.IV*, 205-207.
- Macmunn, G. (1929), *Afghanistan*, G.Bell&Sons Ltd., Edinburgh.
- Malleson, G.B. (1879), *History of Afghanistan*, London: W.H. Allen&Co.
- Mirza Mehdi Han Esterabadî, (1377), *Cihangüşa-yı Nadirî*, (nşr. Seyyid Abdullah Envâr), Tahran: Encümen-i Asâr ve Mefahir-i Ferhengi.
- Feyz Muhammed Kâtib Hazara, (1372), *Siracü't-tevârih I*, (Nşr. M.İ. Şeriatî), Müessese-i Mütâlaât ve İntişârât-ı Belh, Tahran.
- Muhammed Aslam, (1990), "Farhatü'n-nâzirîn", *The History of India, As Told by its own Historians VIII*, (ed.Eliot-Dowson), Delhi.
- Muhammed Emin Gülistanî, (1344), *Mücmilü't-tevârih*, Müessese-i İntişârât ve Çap-ı Danişgâh-ı Tahran, Tahran.
- Singh, G. (1959), *Ahmad Shah Durrani: Father of Modern Afghanistan*, New York: Asia Publishing House.
- Smith, V. A. (1920), *The Oxford History of India*, London: Oxford University Press.
- Sykes, P. (1940), *A History of Afghanistan I*, London: Macmillan&Co. Ltd..
- Şemiî, M. "Ahmed Şah Durrani", *Dairetü'l-Maarif-i Bozorg-i İslâm VII*, 63-66.
- Yazıcı, O. (2003), *Ahmed Şah Abdalî ve Millî Afgan Devleti'nin Kuruluşu 1747-1772*, Basılmamış doktora tezi, Malatya.
- Yezdî, M. A. (1361), *Afgan-nâme II*, Tahran: Şirket-i Çap.

Zahirü'd-din Muhammed Babur. (1987), *Vekâyi: Babur'un Hatıratı II*, (Nşr. R.R. Arat), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

After the death of Nadir Shah Afshar, an independent Afghan state established in Kandahar. Ahmed Shah Durrani, who was the ruler of this new state, initially seized Ghazna and Kabul. After that, in 12 January 1748, Ahmed Shah campaigned to India with a force of 18,000 soldier. This was his first Indian expedition. The reason of Ahmed Shah's campaign to India in the first year of his rule was the riches of India. He captured Lahore easily and obtained large amount of booty from there. He distributed these spoils to his army. Ahmed Shah soon had an army up to 30,000. The Afghan army embarked on its second Indian campaign in April 1748. This time the army captured all Punjab. As a result of this military campaign, the annual revenues of Siyalkut, Evrengabad, Gücerat and Pasrur were left to Afghanistan.

On non-payment of taxes in 1751, Ahmed Shah began the third campaign to India. He captured Lahore and Multan after that he returned to Kandahar with a large amount of booty. As a result of II. Alemgir's ascension to the throne in Delhi and asking for help from Marathas to get Punjab back from the Afghans, Ahmad Shah Durrani had to campaign to India once again. On 10 January 1757, the Afghan army crossing the Sutlej River and besieged Delhi. II. Alemgir could not find the power to oppose the Afghan army, and visited Ahmed Shah in the headquarters and surrendered. Ahmed Shah entered New Delhi on Friday (January 28th) and in his name sermons read in all mosques and coins minted. Thus Ahmed Shah Durrani became the ruler of all India. But he did not intend to rule India directly. Ahmed Shah decided to left the throne of India to Alemgir II. Then, his son Şehzade Timur married Alemgir's daughter. Thus, kinship was established between the two states. This event is a good example of political marriages in the Turkish state tradition.

After that, Ahmed Shah made successful campaigns to Maratha and Jats. However, because of the hot weather of India, he could not stay in this country any longer and he decided to return to Kandahar. Ahmed Shah returned to Kandahar with tremendous loot. Ahmed Shah left the administration of Sirhind, Jullundur, Lahore and Kashmir to his son Şehzade Timur. Timur settled in Lahore with a powerful army and established his rule there. However, his rule was opposed by the Sikhs. The Sikhs, who led by Adina Beg the governor of Jullundur, seized Lahore in April 1758. Şehzade Timur was defeated by the Sikhs and retreated to Peshawar.

Thereupon, Ahmed Shah campaigned to India for fifth time. The Afghan army, which about 30,000 soldier, passed through the Bolan Pass and reached Punjab on 25 October 1759. In a short time, the Sikhs and Marathas were removed from Punjab. From here, Ahmed Shah marched on Delhi. Ahmed Shah, who once again entered Delhi, made new administrative arrangements there. Afterwards, went on to the Marathas and took control of the regions up to the Ganges River. However, the Marathas headed north of India with a very powerful army and established headquarters in Panipat. Upon this, Ahmed Shah immediately came to Panipat, where he established his camp. So, the third Panipat battle began on 6 January 1761. The Marathas were crushed. After the Panipat war, the power of the Marathas was completely broken. So, Ahmed Shah dominated all India. But he had no intention of ruling all of India. He just wanted to have the permanent income of Punjab and its environs and to revive the Afghan people with booty. After that, Ahmed Shah returned to Kandahar with this great victory and great spoils.

This time, however, the Sikhs took action in Punjab. Ahmed Shah had to make military campaigns to India three more times to get the Sikhs out of Punjab. But every time, the Sikhs hid in the forests and managed to escape from the Afghan

army. Nevertheless, Ahmed Shah's domination in India continued until his death in 1772.

As a result, under Ahmed Shah's rule the Afghan army landed nine times in India and carried the wealth of this rich country to Afghanistan. Thus, Ahmad Shah succeeded in relieving the people of Afghanistan, which peoples live in a very mountainous region, and establishing a strong state. During his reign, the country's borders expanded from the Oxus River in the north to the Indian Ocean in the south, from Horosan in the West to Dekken in the East. Ahmed Shah had spread the borders of the Afghan state to such a wide geography in a short period of 25 years. The most important factor, that underlying this success, was the transfer of India's resources to Kandahar.